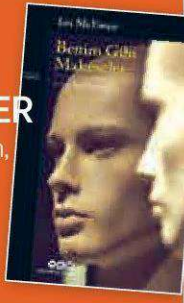

BENİM GİBİ MAKİNELER

■ Ian McEwan,
Çeviren:
İlknur
Özdemir,
YKY, 256 s.

Edebî bir yapay zekâ tartışması

Kaan EGEMEN

İNSAN-makine iletişiminin belli bir aşamaya geldiği, hatta makine-makine iletişiminden bahsedildiği günümüzde, yapay zekânın sınırlarına dair tartışmalar da sürüyor. Bununla birlikte, yapay zekâ söz konusu olduğunda, etiğin ve bilginin hangi noktada devreye gireceği, hangi noktada devre dışı bırakılabileceği konuşuluyor.

Başka tartışmalar da var elbette: Mesela, yapay zekâya sahip bir makine, insanı nereye kadar anlayabilir? Belli ölçüde anladığını varsaydığımızda, o makine, anlamlandırma problemini nasıl çözer ya da çözebilir mi?..

Bu soruların dillendirilip yanıtlarının arandığı dönemde, Ian McEwan Benim Gibi Makineler adlı romanıyla meseleye bir köşesinden dâhil oldu. Yazar, 1980'lerin Londrası'nda yarattığı alternatif dünyada; Alan Turing'in yapay zekâ tartışmalarını zirveye taşıdığı, Hiroşima'ya ve Nagazaki'ye atom bombası atılmadığı, İngiltere'nin Falkland Savaşı'nda hezimete uğradığı ve homofobinin olmadığı bir ortam ve zamana götürüyor okuru.

Başkarakterlerini Charlie, onun âşık olduğu Miranda ve robot Âdem'in oluşturduğu romanda McEwan, az önce bahsi geçen soru ve tartışmaları gündeme getiriyor.

ROBOTLAR KONTROLDEN ÇIKAR MI?

Hisse senedi alıp satan, giriştiği işlerde pek başarılı olamayan Charlie, ailesinin desteğine ilk insansı robotlardan Âdem'i satın alıyor. Arkadaşı ve evdeki yardımcısı olacak Âdem'in kişiliğini birlikte tasarlama fikrini Miranda'ya açıyor.

İlk anda rüya gibi görünen ve eğlenceli bir iş hâlini alan bu süreçte, yavaş yavaş sorunlar beliriyor. Charlie'yi ve Miranda'yı etkileyen Âdem, giderek kendi dünyasını kuruyor: Gün geçtikçe kendi kişiliğini oluşturan ve kendisine has ahlak ilkeleri belirleyen bu robot, ikilinin arasına girmekle kalmıyor, Charlie'nin işine el atıp tahminlerin ötesinde bir başarı kazanıyor.

Başka bir deyişle Âdem; bir yardımcı ve arkadaş, Charlie ve Miranda için bir araç olmaktan çıkıp kendi kararlarını alırken olup biteni anlamlandırıp ona göre tavır takınmaya koyuluyor.

McEwan, köle-efendi diyalektiğini altüst ettiği bu hikâyeyle ucu bucağı belirsiz tartışmaları hatırlatıyor bize. Bunlardan biri, yapay zekâ-insan arasındaki ilişkinin, iki insan arasındakiine benzeyip benzemeyeceğine dair. Bir diğeri, insan-robot etkileşimindeki anlam ve anlamlandırma sorununun sınırının ne olacağına ilişkin. Tartışmalardan belki de en önemlisi, insan tarafından üretilen robotların kontrolden çıkıp çıkmayacağıyla ilgili muamma. İşte McEwan; Charlie, Miranda ve Âdem ilişkisiyle okuru bu tartışma ve soruların ortasına atıyor Benim Gibi Makineler'de.

HAK VE AHLAK TARTIŞMASI

Aklı karıncalandıran hikâyesiyle McEwan'ın gündeme getirdiği bir başka şey, yapay zekânın insan gibi algılanıp algılanamayacağı.

Âdem'in "başarıları" karşısında Charlie'nin ve Miranda'nın içine düştüğü şaşkınlık, yakın gelecekte olabilecekleri hayretle izleme ihtimali bulunan insanın bir temsiline benziyor. Bunun dışında, organik-i-norganik geriliminden türetilen hak ve ahlak tartışması da Benim Gibi Makineler'in satır aralarında yerini alıyor. Böylece makine-benlik, makine-kişilik ve makine-bilinç ilişkisi ve gerilimine varıyoruz.

Bu sorunlar, tıpkı Charlie-Miranda-Âdem üçgeninde yaşananlarda olduğu gibi yakın gelecekte karşımıza dikilebilir pekâlâ. Dolayısıyla McEwan, Benim Gibi Makineler'le bahsi geçen ahlaki, hukuki, teknolojik, felsefi ve psikolojik tartışmalara edebî bir katkıda bulunuyor.

Benim Gibi Makineler'de McEwan, olup bitene, hem insanların hem de yapay zekânın tarafından bakıyor. Dahası, bir robotun, insanın hayatını düzene sokma, ona eşlik etme ve aklına ortak olma eyleminin kontrolden çıkma ihtimaline dair ipuçları gündeme getiriyor yazar.